

TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*
2018, Yıl:6, Sayı:12

Geliş Tarihi: 01.03.2018

Kabul Tarihi: 29.03.2018

Sayfa:118-129

ISSN: 2147-8872

DİL-KÜLTÜR ETKİLEŞİMİ AÇISINDAN TÜRK-GÜRCÜ İLİŞKİLERİ

Mustafa Arslan*

Özet

Bu araştırmanın amacı Kafkasların kadim topluluklarından olan Türk ve Gürcü toplumları arasındaki güçlü dil – kültür ilişkilerini mevcut somut verilerle açıklamaya çalışmaktır. Tarihi süreçte yoğun olarak Kıpçaklarla başlayan Türk Gürcü ilişkileri, Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı'dan günümüze dek devam etmiştir. Nitel araştırma kapsamında döküman analizi yöntemi ile Gürcü-Türk, dil-kültür etkileşimini konu alan kaynaklar toplanmış ve sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan veriler analiz edilerek yorumlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre dil-kültür açısından Türkçe ve Gürcücede yüksek oranda ortak ödünçlemeler bulunmaktadır. Kültürel yaşamın neredeyse her alanı ile ilgili ortak dil unsurları her iki dilde de vardır. Özellikle her iki dilde de dil-kültür ilişkilerinin kanıtı olan ortak alıntıların Farsça ve Arapça kökenli olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Türkçede, hapşirmek eylemi karşılığında söylenen *çok yaşa* sözü Gürcücede *cantelüba* şeklinde ifade edilir ki burada geçen Farsça kökenli *can* sözcüğü Türkçede de aynı anlamda kullanılmaktadır. Daha açık bir ifade ile Türk ve Gürcü toplumları arasında büyük bir dil – kültür ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gürcü-Türk, dil-kültür ilişkisi, etkileşim, sözcük, ödünçleme

* Doç. Dr., Uluslararası Karadeniz Üniversitesi, Eğitim ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Filolojisi Öğretim Üyesi, orcid.org/0000-0002-2273-3251, marslan@ibsu.edu.ge

THE TURKISH-GEORGIAN RELATIONS IN THE CONTEXT OF LANGUAGE-CULTURE INTERACTION

Abstract

The aim of this research is to try to explain the strong language - culture relations between Turkish and Georgian societies that are from the venerable communities in the Caucasus through concrete and substantial data. The Turkish-Georgian relations, started intensively in the historical period with the Kypchaks continued until today from the time of the Great Seljuks, Anatolian Seljuks and the Ottoman State. Within the scope of qualitative research, document analysis method was used to collect sources on Georgian - Turkish language - culture interaction and they were classified. Classified data were analyzed and interpreted. According to the findings, high incidence of common borrowed words was found in Turkish and Georgian languages in terms of language and culture. Common language elements related to almost all areas of cultural life are available in both languages. In particular, it is seen that the common borrowings, which are evidence of language-culture relations on both languages, were of Persian and Arabic origin. For example, in Turkish, the word “*çok yaşa*”, which is used after the act of sneezing, is expressed in Georgian with the word “*canteluba*.” Here the word “*can*”, which is of Persian origin, is also used in Turkish with the same meaning. With a clearer expression it is understood to be a great language - culture relationship between Turkish and Georgian societies.

Keywords: Georgian-Turkish, language-culture relation, interaction, word, borrowing words.

1. Giriş

Yeryüzünde insanoğlunun uygarlıklar oluşturduğu en eski coğrafyalardan biri de Kafkasya'dır. “Gürcü halkı tarih boyunca Güney Kafkasya, Karadeniz ve Hazar Denizi arasında bulunan bölgede yaşamışlardır. Gürcüler, tarihi ve arkeolojik verilere göre söz konusu bölgede yaşayan ilk insanlar olarak kabul edilmektedir, dahası Gürcülerin tarihi ulusal bilinç ve kültürü de burada oluşmuştur” (Sağınadze vd., 2015:28).

Üzerinde yaşamış olan halkların eksik olmadığı ve bundan dolayı da Cebelu'l Elsün (Diller Dağı) olarak bilinen Kafkasya bölgesinde dört dil ailesine mensup birçok dil konuşulmaktadır. Kafkaslarda tarihi süreçte konuşulan dilleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Kafkas Dil Ailesi'ne mensup diller (Abhazca, Adigece, Kabarteyce, Çeçence, İnguşça, Batsbiyce, Avarca, Arçice, Lakça, Lezgice, Agulca, Rutulca, Sahurca, Tabasaranca, Udice, Buduhça, Jekçe, Hinalugca, Gürcüce, Megrelce, Lazca, Svanca), Hint - Avrupa Dil Ailesi'nin ait diller (Rusça, Ukraince, Beyaz Rusça, Ermenice, Osetçe, Kürtçe, Tatça, Talışça), Sami Dil Ailesi'nden Süryanice ve Altay Dil Ailesi (Azerbaycan Türkçesi, Kumuk Türkçesi, Nogay Türkçesi, Karacay Balkar Türkçesi, Urum Türkçesi, Türkmen Türkçesi) (Peler, 2013).

Türk-Gürcü ilişkilerini M.Ö. VIII. yüzyılın başlarına dayandırmak mümkündür. İlk olarak Türk boyu olarak kabul edilen Kimmerler, bu dönemde Kafkasların güneyine inerek Gürcülerle temas halinde olmuşlardır (Telliöglü, 2009:133). Transkafkasya ve bu coğrafya içinde yer alan Gürcistan, tarihi boyunca birçok kereler Hun, Hazar, Kıpçak, Selçuklu ve Osmanlı gibi Türk kavimlerinin egemenliği ve etkisi altında kalmıştır. Nitekim Gürcüler'in yaşamında özellikle Oğuz Türkleri'nin kültürel motiflerinden pek çok izler kalmıştır. Bu izlerin, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde daha da artarak devam ettiği görülmektedir. Ancak bölgenin farklı toplumlar tarafından tarihi süreçte sürekli istila edilmesi nedeni ile bu izleri bulmak çok zordur (Gül, 2009:100).

Kafkasya'da Kültürel Etkileşim / Sosyo-Linguistik Bir Araştırma adlı çalışmada (Tavkul, 2009) Kafkasya'nın tarihi ve kültürü ile Türkiye ve Türk toplumuna uzak olmadığına vurgu yapılmaktadır. Tarihi süreçte içinde barındırdığı etnik unsurlar ile Türkiye ve Türk dünyası ile akrabalık bağları taşıyan bir bölge olma özelliğini her zaman korumuştur. Kafkasya üzerine Türkiye'de yapılan bilimsel araştırmalar derinleştikçe bölge halklarının kültür ve dillerinin Türk kültür ve dili ile ne derece etkileşim içine girdiği ortaya çıkmaktadır (Çetintaş, 2009).

Gürcüler, sosyo-kültürel anlamda komşu uygarlıklarla her zaman ilişki içinde olmuşlardır. Bu etkileşim özellikle Gürcü dili üzerinde olmuştur. Bugünkü çağdaş Gürcücede kullanılan sözcüklerde bu izleri açık bir biçimde görmek mümkündür. Gürcücedeki Türkçe ödünçlemeler Türk toplumu ile olan ilişkilerin en önemli kanıtıdır. Osmanlı egemenliği döneminde bu etkileşimin daha da yoğunlaşmıştır. Dil bağlamındaki bu etkileşim şahıs isimlerinden yer adlarına kadar her alanda görülmektedir. (Çiloğlu, 1993:81 vd. Akt. Gül, 2009:100).

Tarihi süreçte dillerin ister istemez birbirlerinden diller arasında karşılıklı etkileşim söz konusudur. Alıntı kelimeler, kimi zaman geçiş yaptığı dile göre değişerek uyum sağlar. Sonra kendi kelimeleri gibi kalıplaşır ve artık onları dilden ayırmak imkânsız hale gelir. Türk boyları ve Gürcülerin komşuluk, ticaret ve kültürel ilişkileri yüzyıllar boyu devam etmiştir. Bu ilişkiler diller üzerinde de etkisini bırakarak her iki dilin zenginleşmesine olanak sağlamıştır. Gürcüceye Türkçeden birçok kelime girmiştir. Türkçenin, Gürcistanda var olma yaşı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak bazı kaynaklara göre Türkçenin 18. yüzyılda Gürcistan'da bilinip konuşulduğu hatta öğretildiği ve öğretime yönelik Türkçe ders kitaplarının hazırlandığı anlaşılmaktadır (Cikia, 1954:187-206: akt: Üstünyer ve Diasemidze, 2015).

Türk-Gürcü etkileşiminin dil ve kültür alanlarında asıl yoğunlaştığı zaman Osmanlı dönemidir. Ayrıca göçler, dil-kültürün hareketliliğini sağlayan ve diğer dil-kültürlerle etkileşimini güçlendiren önemli bir sosyal olgudur. Bu açıdan gerek 93 Harbi gerekse Birinci Dünya Savaşı sırasında Gürcistan'dan Türkiye'ye yapılan göçlerle Türkçe-Gürcüce etkileşimi, bu sosyal olgunun önemli birer parçası olmuştur. Türkçe-Gürcüce etkileşimini sağlayan sebeplerden biri de coğrafi yakınlıktır ve Gürcistan, güneybatıda Türkiye ile komşuyken; güneydoğuda da Azerbaycan ile komşudur. 300 bine yakın Azerbaycan

Türkçesini kullanmaya devam eden Azerbaycan Türkünün yaşadığı Gürcistan'da, Azerbaycan Türkleri dışında ülkenin güney bölgelerinde bulunan Türk köylerinde Türkçeyi konuşma dili olarak kullanmaya devam eden küçük Türk toplulukları bulunmaktadır (Özkan, 2007: 286: akt. Ünlü, 2013).

2. Yöntem

Sosyal bilimler alanında araştırma yapmak zor ve zahmetli bir iştir. Çünkü nitel araştırma kapsamında, oluşan olguları tüm karmaşıklığı içinde incelemek ve irdelemek gerekmektedir (Fraenkel ve Wallen, 2000: 669). Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden döküman analizi kullanılmıştır. Döküman analizi yönteminin belgesel gözlem, doküman metodu, veri kaynağı olarak mevcut kayıt ve belgelerin sistemli olarak incelenmesi gibi farklı tanımları vardır (Duverger, 1973; Rummel, 1968; Best, 1959).

Araştırmanın evrenini Gürcü-Türk ilişkileri üzerine yazılmış olan tüm akademik çalışmaları oluşturmaktadır. Örnekleme ise iki toplum arasındaki dil ve kültür ilişkilerini içeren dökümanlardır (Kitaplar, tezler, makaleler, bildiriler, raporlar).

Araştırmada en temel veri toplama aracı 1950 yılından itibaren bu zaman kadar devam eden Gürcüceye eklenmiş olan yeni kelime ve kavramlarla yeniden basılmış olan açıklamalı Gürcüce sözlük *Kartuli Enis Ganmartebiti Leksikoni* (*ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი*) yani *Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü*'dür. (Öztürk, 2015). *Gürcü Dilindeki Türkçe Kökenli Özel İsimler* (Janashia vd., 2010), *Kafkaslarda Türk Dili ve Kültürünün Etkileri* (Akalın, 2009), İbrahim Arısoy'un *Gürcüce-Türkçe Sözlüğü'nde Yer Alan Türkçe, Farsça ve Arapça Kökenli Sözcükler* (Küçük ve Koç, 2017).

3. Tartışma ve Değerlendirme

Tarih boyunca Gürcülerin vatanları farklı toplum ve kültürlerin etkisi altında kalmıştır. Farklı kültürlerin etkisi altında kalan Gürcülerin dilinde bu durumun bir sonucu olarak çeşitli değişimler olmuştur. Buna bağlı olarak Gürcü toplumunun diğer parçaları yani edebiyatı, felsefesi, sanatı, tekniği ile birlikte tüm kültürü, düşünceleri, kavrayış biçimi, töre ve göreneklere dildeki bu yenilik ve değişimlerden etkilenmiştir (Akarsu, 1998:88).

Türler, Kafkasya'ya açılan doğu kapısında yüzyıllardır Gürcülerle sınır komşusu olmuştur. Ekonomik, askeri, edebi, kültürel vb. alanlarda her zaman sıkı bir ilişki içerisinde olmuşlardır. Bu ilişki SSCB döneminde kısmen sekteye uğramış olsada Gürcü ve Türk dil-kültür ilişkileri bugün gelişerek devam etmektedir. Tarihi süreçte jeopolitik konumu ve geçirmiş olduğu kültürel değişimlerden dolayı Gürcüce, Hint-Avrupa dilleriyle (Rusça, Farsça, Latince, Yunanca vb.) birlikte Ural-Altay dillerinden Türkçeye girmiş olduğu kültürel ilişkiler sonucunda söz konusu dillerden birçok ödünçleme yapmıştır. Bu dillerin dışında Hami-Sami dil ailesinden Arapça sözcükler, Gürcistan'ın yine jeopolitik konum, ticari ve kültürel ilişkiler aracılığıyla Gürcüceye geçmiştir (Çimke, 2015:106).

Bir bilim dalı olarak Türkolojinin Gürcistan'daki önemi ve gelişiminin ayrı bir yeri vardır. Türkolojide, Türkçenin özellikleri, Gürcüce'de bulunan Türkçe sözcükler, Türkiye-

Gürcistan tarihsel-kültürel ilişkileri vb. konularda önemli bilimsel tezler hazırlanmış, monografiler, kitaplar, makaleler yayınlanmıştır. Gürcü tarihini okurken, hiçbir yerde Gürcü ve Türklerin dil, edebiyat ve kültürel ilişkilerine rastlanmaz ancak Gürcistan Türkolojisi kültür ve dili birlikte ele almıştır(Sultanishvili, 2016).

Gürcü folkloruna ve edebî diline Türk dillerinden girmiş olan alıntılarının çokluğu, direkt olan dil ilişkilerinin sonucudur. Tabii, asırlar boyunca halklar arasında, onların dil ve kültürleri arasında temaslar kurulmuştur. Bu ilişkiler içinde dil etkileşimleri de ortaya çıkmıştır. Bu her şeyden önce en açık ve net bir biçimde folklorda görülmekteydi. Gerek Gürcü folklorunda gerek Gürcü yazılı eserlerinde, XII. asırdan sonra özellikle de XVI. asırdan itibaren Anadolu Türkçesinden, daha da geç dönemde Azeri dilinden geçmiş kelimelerin yer aldığı kanıtlanmaktadır. Gürcü folkloruna ve diline Türkçeden geçmiş kelimelerin çoğu, Türk Dil Ailesinin Oğuz (Osmanlıca, Türkçe, Azerice) ve Kıpçak (Karaçayca, Kumukça) gruplarına giren kelimelerden oluşmaktadır (Rukhadze ve Katcharava, 2006:62).

Tiflis Devlet Arşivi'nde bulunan Osmanlı Türkçesiyle yazılmış olan kaynakları Gürcü Türkologlar dilsel açıdan inceleyerek çeşitli yayınlar yapmışlardır. Arşivde korunan XVIII. yüzyıla ait Türk Dili Kitabı, Gürcü alfabesiyle yazılmış Köroğlu ve Kuran-ı Kerim'in Gürcüce tercümesi vb. gibi. Orhun yazıtlarının dilini, Türkçedeki eylemlerin yapısını, Türkçe'nin sözcük ve cümle yapısını, Türkçe vücut organlarının adlarını, Türkçe akrabalık ifade eden kavramları, Türkçe-Gürcüce dil ilişkilerini, Türkçe ve Gürcüce arasındaki tipolojik paralelleri, Türkçe-Gürcüce deyimleri incelemişlerdir. Gürcüce'deki Türkçe kelimeler Gürcü Türkologların çalışma konusudur. Türkçede, Türk lehçelerinde Gürcüce kelimeler konusunda araştırmalar daha çok Azeri Türkçesi temelinde gerçekleştirilmiştir. Lehçe bilgisi yönünde araştırmalar da dil bilimcilerin başvurdukları önemli sahalardan sayılır. Bu yönde Gürcistan'ın Türkiye sınırındaki Meskheti bölgesinin Gürcü ahalisinin Türkçe konuşma ağızı; Gürcistan'ın güneyindeki Tsalka ilçesinde yaşayan Türk dilli Rumların konuşma ağızı; Türkiyede ve Azerbaycanda yaşayan Gürcülerin konuşma ağızı; Dmanisi ilçesinde yaşayan Azerîlerin konuşma ağızı gibi konularda incelemeler yapılmıştır (Sultanishvili, 2016:9-10).

İlk olarak Gürcü dili ve kültürüne Türk kavimlerinin çeşitli kadim eşya adları yerleşmiştir; tabanca (*tambaça-dambaça*), düğme (*dukme-tokma*), kalpak (*papak*), düdük (*duduki*) vb. Sonraki dönemlerde Gürcüce üzerinde Oğuz ve Osmanlı dil-kültür izleriaçık bir şekilde görülmektedir; Aslan (*aslani*), bayrak (*bayragi*), ark (*arkhi*), tütün (*tütüni*), ocak (*ocahi*) gibi (Gül, 2009:100).

Gürcüceye diğer dillerden geçen ödünçlemeler anlamsal özlerine, kullanım alanlarına, Gürcücenin fonetik ve morfolojik yapısına uygun olarak değişmektedirler. Bu bağlamda Gürcüce ve Türkçenin birbirinden çok farklı bir yapısı ve işleme sistemi vardır. Bu sebeple Türkçeden, Gürcüceye geçen kelimeler, Gürcücenin hançeresine yaklaştırılmış, anlamsal genişlemeler ya da daralmaları ortaya çıkmıştır (Bakhutashvili ve Pilancı, 2017). *Çanabi* (*Çanak Kebabi*) örneğinde olduğu gibi.

Türkçe ve diğer dillerden Gürcüceye geçen adların Gürcüce isimlerde olduğu gibi sonuna *i* sesi eklenmesi morfolojik bir durumdur. İsmi yalın halde olduğunu göstermek için

Gürcücede adların sonuna *i* sesi getirilmektedir. Bahsi geçen ifadeye örnek olarak; *aslan-aslani*, *bağ- bağı*, *limon- limoni*, *divan- divani*, *salon- saloni*, *halk- halki*, *dert- dardi*, *burgul-burğuli*, *ıspanak- ıspanakhi*, *müşteri- müşteri*, *folklore - polklori*, *müsait- musaiپی*, *şeker-şakari*, *kalem- kalami*, *kemer- kamari*, *ışık- şuki*, *kanun- kanoni*, *terzi- terdzi*, *düzine- dujini*, *kurye- kuryeri*, sözcükleri gösterilebilir (Gökdağ, 2011:132). Kimi kelimelerde ses ve anlam yerini korurken bazı kelimelerin yazılışları aynı, anlamları farklıdır. Bazı kelimelerin ise yazılışları benzer, anlamları farklıdır. Ses ve anlam olarak aynı kelimelere; *gemi- gemi*, *çanta- çanta*, *salata- salata*, *kivi- kivi*, *kira-kira*, *sağ- sağ*, *kabul - kabul*, *dava- dava*, *çay- çay* örnek olarak verilebilir. Yazılışları aynı, anlamları farklı olan sözcüklere; *kumbara- kumbara* (Gürcücede *kumbara,el bombası*), *yer-yer* (Gürcücede *yer, yatak*), *yatak-yatak* (Gürcücede *yatak, yer*), *hurda- hurda* (Gürcücede *hurda, bozuk para*), *pasta- pasta* (Gürcücede *pasta, tükenmez kalem*), sözcükleri örnek olarak gösterilebilir. Yazılışları benzer, anlamları farklı olanlara; *tepsi- tepşi* (Gürcücede *tepsi, tabak*), *çakmak-çakmakhi* (Gürcücede *çakmakhi, tetik*), *ocak- ocakhi* (Gürcücede *ocakhi, aile*) sözcükleri örnektir (Küçük, 2017:1-22).

Gürcüce ve Türkçedeki dilsel ortaklıklar kelime düzeyinin üzerindedir. Kültürün önemli bir yansıması olan deyim ve atasözleri arasında da benzerlikler vardır. Deyimlere bakan yönüyle Türkçe - Gürcüce sırasıyla şu örnekler verilebilir; Ağızda bakla ıslamak- Dilin ağızda durmaması, Akla kararı seçmek-Başını vurmak ya da Başını kırmak, Başının etini yemek-Beyin yemek, Gözünden düşmek – Nefreti kalbinden çıkar, Ocağına incir ağacı dikmek – Isırgan otu dikmek. Atasözlerine bakıldığında; Bir elin nesi var; iki elin sesi var - El eli yıkar; ikisi de yüzü yıkar, Ad çıkacağına can çıksın - İsim kırılacağına kafa kırılınsın, Yalancının mumu yatsıya kadar yanar - Yalanın kısa ayakları vardır, Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla - Görümce sana söylüyorum gelin sen anla. Bununla birlikte aynı olan atasözleri bulunmaktadır; İt ürür; kervan yürür, Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır, Akıl, yaşta değil başta, Ayağını yorganına göre uzat, Dostunu bana göster; senin kim olduğunu söyleyeyim (Ünlü, 2013; Tandilava ve Tsetskhladze, 2015).

Mamulia'nın (2006) Türkçe-Gürcüce deyimler sözlüğü Gürcistan'da iki dili esas alarak hazırlanmış ilk sözlüktür. Sözlük, Türkçe deyimler sözlüğündeki gibi alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir. Yaklaşık 1993 deyimden oluşmaktadır. Deyimlerin bu şekilde alfabetik sıraya göre ele alınması deyimlerin daha kolay bir şekilde bulunmasını sağlamıştır. Yazar, sözlükte kısaltmalara da yer vermiştir. *Açtı ağzını yumdu gözünü* - პირიდააღო, თვალებიდახუჭა (piri daağō, tvalebi daxecha) gibi örnekler sözlükte geçmektedir (Öztürk, 2017:328).

Janashia vd. (2010) Türkçe Kökenli Gürcüce Özel İsimler Lügatçesi şeklinde küçük bir sözlük çalışması yapmışlardır. Köken itibarıyla Türkçe olan bu özel isimler, çeşitli tahrir defterlerinden (statistikuri aghtserilobani), Tiflis El Yazma Eserler Enstitüsü ve Gürcistan Devlet Arşivi'ndeki Eski Tarihî Belgelerdeki Özel İsimler Fihristinden ve Özel İsimler Sözlüğü'nden yararlanılarak hazırlanmıştır. Gürcüce'ye, Türkçe özel isimler XVI. yüzyıldan itibaren geçmeye başladığı anlaşılmaktadır. Anadolu Türkçesi, Azerî Türkçesi ve Kafkas Türk dillerinden (Karaçay-Balkar ve Kumuk) Türkçe özel isimler Gürcü dilinde kullanılmıştır. Azerî Türkçesi'nden nüfûz eden özel isimler XVII-XVIII. yüzyıllara ait tahrir defterlerinde işlenmiştir. Kafkasya'daki Türk kabilelerine ait özel isimler, Svan dilinde ve

Gürcistan'ın dağlık bölgelerindeki lehçelerde görülmektedir. Bugün bu isimlerin ekseriyetle Gürcü dilinde kullanılmadığı gerçeğinin altını çizmekte fayda olacaktır. Aşağıda bu isimlere bazı örnekler verilmiştir;

Adidemur (ადიდემურ) <adidemür: Onun ismi demirdir, Batirmaz (ბათირმაზ) <batirmaz: Zarar vermez, Gapaçi (გაფაჩი) <gapaçi: Kapıcı, Daybaş (დაღბაშ) <dağbaş: Dağın başı, Egtabeg (ეგთაბეგ) <beglarbeg: Beylerbeyi, Vermiş-a (ვერმიშ-ა) <vermiş: Vermiş (Allah tarafından), Tayriverdi (თაღრივერდი) <tañrı verdi: Tanrı verdi, Iarali (იარალი) <yaralı: Yaralı (aşktan dolayı), K'osun (კოსუნ) <kosun : Olsun, bırakın, yaşasın, Oylan-i (ოღლან-ი) <oğlan : Oğlan, erkek, Satılmış-a (სათილმიშ-ა) <satılmış: Satılmış, Ulubeg-a (ულუბეგ-ა) <ulubeg : Ulubey, Keldi (ქელდი) <keldi: Geldi, Qaitmaz (ყაითმაზ) <kayıtmaz: Bir daha geri dönmez, Şişman (შიშმან) <şişman: Şişman, Žanverdi (ჯანვერდი) <canverdi: Kendi canını verdi (Uygur, 2017).

Gürcüceye farklı dillerden ödünçlemeler geçmiştir. Türkçe (alag-alag/aylak aylak, ocax/ocak, oini/oyun, sisk'e/sıska, Balkanat'i/Balkanlar vb.) Arapça (lak'lak'i/çene çalmak, saraci/saraç, aşuği/âşık, muštari/müşteri) ve Farsça kökenli (nazoba/nazlanmak, cambazi/cambaz, şak'arlama/şekerleme, cado/büyü) sözcükler Türkçe kanalıyla Gürcüceye geçmiştir. Gürcücedeki Türkçe sözcüklerde Türkiye Türkçesinin dışında tarihî Türk lehçelerinden Osmanlı Türkçesi ve Güneybatı Oğuzcası grubunda yer alan Azeri Türkçesinin izleri de (ot'axi/oda) vardır (Küçük ve Koç, 2017:3). Bu bağlamda Küçük ve Koç (2017) yaptıkları çalışmada Gürcücedeki Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeleri tespit etmişlerdir. Türkçe kökenli: Nesnelere (Eşya alet-edevat, Giyim-kuşam) 18, Meslekler (Hayvancılık, İş-Meslek-Unvan, Askerlik, Denizcilik, Mimarlık, Tarım, Ticaret, Adliye, Hukuk, Sağlık) 55, Tabiat- Coğrafya 3, Zaman 1, Ölçü-miktar-oran 5, Canlılar (İnsan, İnsan-Aile, İnsan-Akrabalık, Hayvan) 31, Eylemler 10, Ünlemler 1 adet sözcük; Farsça Kökenli: Nesnelere (Eşya alet-edevat, Giyim-kuşam) 22, Meslekler (Hayvancılık, İş, Meslek, Unvan, Askerlik, Mimarlık, Tarım, Ticaret, Sağlık) 59, canlılar (İnsan, Hayvan, Bitki) 43, Renk 1, Yiyecek-İçecek 10, Maden 2, Eylemler 10, Ünlemler 1 adet sözcük; Arapça Kökenli: Nesnelere (Eşya alet-edevat, Giyim-kuşam-aksesuar) 26, Meslekler (Hayvancılık, İş, Meslek, Unvan, Askerlik, Mimarlık, Tarım, Ticaret, Sağlık) 57, Tabiat Coğrafya 5, Zaman 3, Ölçü-Miktar-Oran 3, canlılar (İnsan, Hayvan, Bitki) 72, Bilim Sanat 8, Yiyecek-İçecek 10, Maden 6, Oyun Eğlence 2, Renk 2, Din 17, Sosyal Yapı ve Teşkilatçılık 9, Eylemler 14 adet sözcük geçmiştir. Toplam olarak Arısoy'un Gürcüce-Türkçe Sözlüğünde 137'si Türkçe, 148'i Farsça ve 234'ü Arapça olmak üzere 519 kelime belirlemiştir.

Türkçe-Gürcüce arasında çeviri yayınlar ayrı bir yer tutmaktadır. Türkçeden - Gürcüceye her türde edebi eser çevrilmiştir. Gürcüceye ilk çevrilen Türkçe yapıt, Namık Kemal'in *Gülnehal* adlı eseridir. Nazım Hikmet'in şiirleri, Aziz Nesin'in hikayeleri, Orhan Kemal'in romanı (*Vukuat Var - Hanımın Çiftliği*), Yaşar Kemal'in *İnce Memed* romanı, Abdülhak Hamid'in *Makber*'i, Yunus Emre'nin şiirleri, Nasrettin Hoca'nın fıkraları, Sabahattin Ali, Reşat Nuri Güntekin, Ömer Seyfettin, Orhan Veli, Fakir Baykır'un eserleri Gürcüce'ye çevrilmiştir. Bu çevrileri genellikle Sergi Cikia, İbrahim Goradze, Giorgi

Batiaşvili, Giorgi Şakulaşvili, Nodar Canaşıa, Elizbar Cavelidze gibi Gürcü Türkologlar yapmışlardır. Buna karşın Ahmed Melaşvili kimi tarihi romanları, Gürcü halk masallarını, Gürcistan'ın tarihini anlatan hikâyeleri Gürcüceden - Türkçeye çevirmiştir. Son zamanlarda Gürcüceden Türkçeye Yergüz İsmail, Fahrettin Çiloğlu, Hasan Çelik, Kevser Ruhi, Harun Çimke gibi pek çok yazar edebi çeviriler yapmışlardır (Gaprindashvili, 2017:185; Küçük ve Koç, 2017:4; Buskivadze, 2011:430-431).

Gürcistan'da yaşayan Türk dilli halkların konuştıkları ağızların incelenmesi Türkologlar için önemli bir çalışma sahasıdır. Ahıska olarak bilinen yörede konuşulan Türkçe üzerinde Gürcücenin büyük bir etkisinin olduğu, özellikle kelime bilgisi ve ses sistemleri bakımından Gürcücenin tesirinde kaldığı anlaşılmaktadır. Bu ağzın incelenmesiyle ilgili bazı çalışmalar sonuçlar yayımlanmıştır (Cikiya, 1977).

1927'de İstanbul'a gelen Sergi Cikia Türkolog Fuat Köprülü'nün öğrencisidir. İstanbul'da Osmanlı belgelerini okumayı öğrenmiştir. Tiflis Üniversitesi'nin dil ve tarih bölümünün mezunu olan Cikia, Gürcistan'da Türkoloji'nin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Daha sonra Petersburg Üniversitesi'nde Türkçe dersleri vermiştir. 1936'da Tiflis Devlet Üniversitesi'nde Doğu dilleri kürsüsü başkanı olmuş ve Türkçe dersleri vermiştir. Türk filolojisi, Türk lehçeleri, Türk dilinin tarihi, Türk-Gürcü dil ilişkileri, Türkçe tarihsel belgelerin yayımlanması konularında çalışmalar yapmıştır. Türkçe-Lâzca Dil İlişkileri, İbrahim Peçevi'nin Gürcistan ve Kafkas Hakkında Eserleri, Gürcistan Vilâyetinin Büyük Defteri, Gürcüce-Türkçe ve Türkçe-Gürcüce Sözlük önemli eserleridir (Sultanishvili, 2016:2).

Gürcistandaki Türkoloji çalışmalarına bakarak Türkiye'de üniversitelerde Gürcü dili üzerine bölümler geç açılmıştır. Kafkas Üniversitesi, (Kars) Fen-Edebiyat Fakültesi (2006), Gürcü Dili ve Edebiyatı; Ardahan Üniversitesi, Ardahan İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi (2012), Gürcü Dili ve Edebiyatı; Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi (2012), Gürcü Dili ve Edebiyatı; Düzce Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi (2013), Gürcü Dili ve Edebiyatı bölümleri açılmıştır.

Son dönemlerde Gürcistan'da Gürcü dili, edebiyatı ve kültürü üzerine Üstünyer'in (2010a, 2010b, 2013, 2017) önemli çalışmaları bulunmaktadır. Üstünyer, Gürcistan'da Türk Edebiyatı Çalışmaları (Lisansüstü Tezler), Gürcü Dili ve Edebiyatı Üzerine Okumalar, Kaf Dağı'nın Güney Yüzü Gürcistan (Kültür, Gelenek, Mekan, Kimlik), Türkiye'deki Yayınlarda Gürcistan (Dil, Edebiyat, Tarih, Kültür, Ekonomi vd.) başlıklı önemli eserler yayımlamıştır. Üstünyer, çalışmalarında Türk ve Gürcü dil, edebiyat ve kültür ilişkilerine dikkat çeker ve iki toplum arasındaki güçlü bağlara vurgu yapmaktadır. Üstünyer, Türk kültürünün, edebiyatının ve dilinin tanıtılması adına 19.yüzyılda Gürcistan'da çıkarılan gazete ve matbuatlara dikkat çekmektedir. 1883'te yayına başlayan Keşkül dergisi 1891'de gazete olarak çıkmaya başlamış ve 8 yıl boyunca basılmıştır. Gazetededişer dillerle birlikte daha çok Türkçe makalelere yer verilmiştir. Türkçe, Azerice ve Farsça eserler basan Gayret ve Mezher matbaalarının Gürcistan'da Türk dili ve kültürü adına yaptıkları çalışmalar Üstünyer tarafından aktarılmaktadır. Tiflis'te çıkarılan Şafak gazetesi de Türkçe olarak yayın yaptığı belirtilmektedir.

Gürcü-Türk ilişkilerinin önemli bir yönü ortak mutfak kültürüyle ilgilidir. Gürcü mutfağında *haşlama*, *sarma* ve *dolma (tolma)* aynen Türkçede olduğu şekliyle adlandırılmaktadır. Türkçe *yufka* kelimesi, Gürcücede *ukha* şeklinde telaffuz edilmektedir. Sac üzerinde pişirilen mayasız hamurdan yapılan incecik bir ekmektir. Etimoloji olarak *ukha* kelimesi Kaşgarlı'nın sözlüğünde *yufğa* bir sıfat olarak *ince*, *incecik*, bir isim olarak *katlı ekme* anlamına gelmektedir. Gürcü kültüründe *yufka* düğünlerde ekmekçiler tarafından pirişilir, misafirlere dağıtılır, misafirlerde karşılığında ekmekçilere bahşiş verirlerdi (Rukhadze ve Katcharava, 2006).

Türkiye'nin Doğu Karadeniz yöresine özgü *horon*, benzer müzik ve figürlerle Gürcistan'da *khorumi* adıyla bilinmektedir. Bununla birlikte el sanatlarındaki motifler, kullanılan malzemeler ve adlandırmalar incelendiğinde iki kültür arasında benzerlikler görülmektedir. Türk el sanatlarından biri olan *keçe*, Gürcü sanatında *teka* adıyla yaşamaktadır (Ünlü, 2013). Gürcüce ve Türkçede kimi eşyaların adları da ortaktır. *Damga* - *დაბღა* - *damga*, *Top* - *თოგო* - *topi*, *Nacak* - *ნაჯახი* - *najakhi*, *Kürk* - *ქურჯი* - *qurqi*, *Çekiç* - *ჩაქეზი* - *chaquchi*, *Fincan* - *ფინჯანი* - *pinjani*, *Ütü* - *უთო* *Halı* - *ხალიჩა* - *khalicha*, *Çakmak* - *ჩახმაკი* - *chakhmakhi*, *Çanta* - *ჩანთა* - *chanta*, *Bohça* - *ბოჯა* - *bogcha* (Gözpınar, 2014). Türk ve Gürcü etkileşimini sağlayan bu tür unsurlar iki toplu arasındaki ortak kültüründerin bir yansımasıdır.

Gürcü-Türk ilişkileri yer adlarına kadar yansımaktadır. Gürcistan sınırları içerisinde *Akbadag (Akdağ)*, *Arkba (Arka)*, *Arukblo (Arıklı)*, *Barmaksys (Parmaksız)*, *Çanakcbi (Çanakçı)*, *Demurlo (Dmirli)*, *Karadaş (Karataş)*, *Karagouli (Karagöl)*, *Kuşçi (Kuşçu)*, *Soganlug (Soğanlık)*, *Taşkesan (Taşkesen)*, *Ulaşlo (Ulaşlı)* gibi Türkçe kökenli olduğu açıkça görülen yüzlerce yer adı bulunmaktadır (Akalın, 2009:294).

Tarih öncesi ortak bir proto-halkın mensupları olan Gürcüler(Kartlar), Zanlar (Megrel ve Lazlar) ve Svanlar'ın etnik oluşumu Kafkasya'da gerçekleşmiştir (Başkan, 2011:16). Gürcistan'dan ayrılan ilk parça Lazistan olmuştur. Bugün Türkiye'de en renkli ve zengin bir kültüre sahip halklardan biri Lazlar'dır. Türkiye sınırları içinde kalan Lazlar, İslamiyeti kabul etmişlerdir. Lazlar, kendi kültürlerini ve dillerini güçlü bir biçimde temsil etmektedirler (Siharulidze vd. 2005:58).

2 Şubat 1921'de Mustafa Kemal tarafından kabul edilen Gürcistan elçisi Simon Mdivani'ye Mustafa Kemal tarafından ifade edilen şu sözler Gürcü – Türk ilişkileri açısından çok önemlidir:

Bizi, Gürcistan ile birleştiren yalnız sempati değil, aynı zamanda hedeflerimizin de bir olmasıdır. Güçlü bir doğuya ihtiyacımız var. Özellikle güçlü bir Kafkasya'ya. Kafkasya'da ise, en önemli ulus olan Gürcülerin, güçlü olmasına ihtiyacımız var. Bize, güçlü ve bağımsız bir Gürcistan lazım. Biz Kafkasyanın diğer ülkelerinin de bağımsız olabilmeleri için Gürcistan ile birlikte çaba sarfetmeliyiz (Yavuz, 2018).

4. Sonuç ve Öneriler

Gürcüler ve Türkler Orta Asya'nın kadim halklarından. Türklerin, Batıya olan göçleri ile Gürcü ve Türkler daha sık temas etmeye başlamışlardır. Anadolu'nun Türkleşmesiyle birlikte Türk – Gürcü sınır komşuluğu asırlardır devam edelmektedir. Bu bağlamda belirtmek gerekir ki Gürcü – Türk dil ve kültür ilişkileri çok eskiye dayanmaktadır.

Türk - Gürcü kültür ilişkilerinin güçlü temeller üzerine oturduğu görülmektedir. Tarihi süreçten günümüze kadar Gürcü sosyal yaşamında Türk kültürünün derin izleri çok açıktır.

Özellikle günümüzde Türkiye'nin Doğu Karadeniz bölgesinde güçlü bir Gürcü kültür etkisinden söz etmek gerekir. Doğu Karadeniz'de yaşamakta olan Gürcüler, İslamiyeti kabul etmiş olsalar da kendi adet ve göreneklerini yaşamlarının bir parçası olarak sürdürmeye devam ettirdiklerini belirtmek gerekir.

Dil açısından bakıldığında Gürcistan'da Türk filolojisinin önemli çalışma alanlarından biri olduğu görülmektedir. Türk dili, edebiyatı, kültürü vb. üzerine son zamanlarda ciddi çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır.

Gürcü ve Türkçeye geçen Arapça ve Farsça sözcüklerin benzer olması bu iki dile ait sözcüklerin Gürcüceye Türkçe üzerinden geçtiği fikrini güçlendirmektedir.

Bu kadar sağlam temeller üzerine oturan Gürcü ve Türk ilişkileri daha derinlemesine ortak çalışmalarla incelenmelidir. Bu bağlamda Gürcü ve Türk filolog, tarihçi ve toplumbilimciler bir araya gelerek iki toplumun dil-kültür ilişkilerini araştırarak ortak özgün çalışmalar yapmalıdırlar.

Kaynaklar

- AKALIN, Şükrü Haluk (2009). Kafkaslarda Türk Dili ve Kültürünün Etkileri, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XCVII(688):294.
- AKARSU, Bedi (1998). *Dil-Kültür Bağlantısı*, İstanbul: İnkılap Kitapevi
- BAKHUTASHVİLİ, Manana ve PİLANCI, Hülya (2017). Gürcücedeki Türkçe Kelimeler Üzerine Gürcistan'da Yapılan Çalışmalar, http://Bildiri.Anadolu.Edu.Tr/Papers/Bildirimakale/12763_B910175.Pdf (Erişim Tarihi: 25.09.2017).
- BAŞKAN, Argun (2011). Kafkasya'da Bütünleşme ve Dağılma Döngüleri İçinde Gürcüler, Zanlar (Megreller Ve Lazlar) ve Svanlar, *Karadeniz Araştırmaları*, 30:16
- BEST, J. W. (1959). *Research in Education*. Prentice Hall.
- BUSKIVADZE, Mzisa (2011). *Türkçe-Gürcüce Edebi İlişkiler*, Ordu Üniversitesi Güney Kafkasya Halkları Dil- Tarih –Kültür İlişkileri Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri, s.429-432, Ordu.
- CIKIYA, S. S. (1977). *Gürcistan'da Türkolojinin Gelişmesi*, *Sovyetkaya Turkologiya*, No.6: Petersburg.
- ÇETİNTAŞ, Mesut (2009). *Tavkul, Prof. Dr. Ufuk, Kafkasya'da Kültürel Etkileşim / Sosyo-Linguistik Bir Araştırma*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- ÇİLOĞLU, Fahrettin (1993), *Gürcüler'in Tarihi*, İstanbul: Ant Yayını.

- ÇİMKE, Harun (2015). Gürcü Dili Çalışmaları ve Gürcistan'ın Dil Politikası, *Karadeniz Araştırmaları*, 47:106
- DUVERGER, M. (1973). *Sosyal Bilimlere Giriş: Metodoloji Açısından Çev: Unsal Oskay*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- FRAENKEL, R. J & WALLEN, E. N. (2000). *How to design and evaluate research in education (4th ed.)*. San Francisco: McGraw-Hill.
- GAPRINDASHVILI, Mariam (2017). *SSCB Zamanında Türk-Gürcü ve Gürcü-Türk Edebi Çevirilere Dair Bir İnceleme*, I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Sempozyumu Bildiri Kitabı, Ordu: (OTUDES) 17-19 Mayıs.
- GÖZPINAR, Halis (2014). Türk-Gürcü Eş Anlamlı Atasözleri ve Türkçeden Gürcü Diline Geçen Kelimeler, *Karadeniz Black Sea-Черное Море*, 6(21), 124-125
- GÜL, Muhittin (2009). Türk- Gürcü İlişkileri ve Türkiye Gürcüleri, *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*,1:100.
- GÜL, Mükerrerem Öztürk (2015). Gürcücede Yer Alan Alinti Kelimeler Üzerine İnceleme, *International Journal of Languages' Education and Teaching*,1094-1097
- JANASHIA, Marine., ERTUĞRUL, Ali., CHULUKHADZE, Alexander (2010). Gürcü Dilindeki Türkçe Kökenli Özel İsimler, *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 17(2):115-129
- KÜÇÜK, Salim., KOÇ., Abdulkadir (2017). İbrahim Arısoy'un Gürcüce-Türkçe Sözlüğü'nde Yer Alan Türkçe, Farsça ve Arapça Kökenli Sözcükler. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(52): 1-22.
- MEMMEDOVA, Gülnare Gocayeva (2017). Gürcistan'da Türkoloji Çalışmaları, [Http://Turkoloji.Cu.Edu.Tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/Gulnare Gocayeva Gurcistanda Turkoloji.Pdf](http://Turkoloji.Cu.Edu.Tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/Gulnare_Gocayeva_Gurcistanda_Turkoloji.Pdf) (Erişim Tarihi:25.09.2017).
- MAMULIA, Eter (2006). *Türkçe-Gürcüce Deyimler Sözlüğü (თურქულ-ქართულითარგმანთა ზეოლოგიური ლექსიკონი)*. Tiflis: Cisartyela (ცისარტყელა) Yayıncılık.
- ÖZKAN, N. (2007), *Türk Dilinin Yurtları*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- ÖZTÜRK, Gül Mükerrerem (2017). *Gürcistan'daki Türkçe-Gürcüce Deyimler Sözlüğü Üzerine Bir İnceleme*, III. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, 3-4 Kasım, Eskişehir.
- PELER, Gökçe Yükselen Abdurrazak (2013). Kafkasya'da Türk Lehçelerinin Fonksiyonları, *Karadeniz Araştırmaları*, 36:163-188
- RUKHADZE, Luiza., KATCHARAVA, Nanuli (2006). Türk Dillerinden Gürcüceye Girmiş Birkaç Alıntı Hakkında, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 22:61-65
- RUMMEL, J. F. (1964). *An Introduction to Research Procedures in Education Second Edition*. Harper and Row.
- SAĞNIDZE, Rusudan., PEIKRIŞVILI, Jujuna ve ÇİMKE, Harun (2015). *Gürcü Dili Sesbilim-Biçimbilim (Editör, İlyas Üstünyer)*, Rize: STS Yayınları.
- SIHARULIDZE, Yuri., MANVELIŞVILI, Alexandre., GOGABAŞVILI, J., BATSAŞI, Tseta., CAVAHIŞVILI, İvane., TEZELIŞVILI, Biçi., TSERETELI, Mihako.,

- LORTKIPANIDZE, Mariam (2005). *Trabzon'dan Abhazya'ya Doğu Karadeniz Halkları Tarih ve Kültürler*, İstanbul: Sorun Yayınları.
- SULTANISHVILI, Shorena (2016). *Khevisberi Goça ve Eylül Romanlarının Karşılaştırılması*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- TANDILAVA, Lile., TSETSKHLADZE, Nana (2015). Gürcüce-Türkçe Deyimlerin Varyantlara Göre Kültürel Dialoglar, *Kültür Evreni- Universe Culture-Mup Kультуры*, 26:102-107
- TAVKUL, Ufuk (2009). *Kafkasya'da Kültürel Etkileşim: Sosyo-Linguistik Bir Araştırma*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TELLİOĞLU, İbrahim (2009). *XI-XIII. Yüzyıllarda Türk-Gürcü İlişkileri*, Trabzon: Serander Yayıncılık.
- UYĞUR, Sinan (2017). 1595 Tarihli Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa'da Geçen Türkçe Kökenli Kişi Adları Üzerine, *VAKANÜVİS - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi / International Journal of Historical Researches*, 2:587-635
- ÜNLÜ, Hatice (2013). *Türk-Gürcü Etkileşiminin Dil-Kültür Alanlarına Yansımaları ve Bunun Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimindeki Önemi*, Uluslararası Türk Dili Ve Edebiyatı Kongresi Bildiri Kitabı-I, 17-19 Mayıs, Saraybosna.
- ÜSTÜNYER, İlyas (2010a). *Gürcü Dili ve Edebiyatı Üzerine Okumalar*, İstanbul: Kaknüs Yayınları
- ÜSTÜNYER, İlyas (2010b). *Kaf Dağı'nın Güney Yüzü Gürcistan (Kültür, Gelenek, Mekan, Kimlik)*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- ÜSTÜNYER, İlyas (2013). *Gürcistan'da Türk Edebiyatı Çalışmaları (Lisansüstü Tezler)*, Erzurum: İletişim/Fenomen Yayınları.
- ÜSTÜNYER, İlyas ve DIASEMIDZE, Gulnara (2015). İstanbullu Türkolog Hikmet Cevdetzâde'nin Aile Arşivine Göre Gürcistan ve Rusya'daki Yaşami ve Türkçe Öğretim Faaliyetleri, *Karadeniz Araştırmaları*, 48:99-110
- ÜSTÜNYER, İlyas ve KIR, Muzaffer (2017). *Türkiye'deki Yayınlarda Gürcistan (Dil, Edebiyat, Tarih, Kültür, Ekonomi vd.)* Tiflis: International Black Sea Yayınları.
- YAVUZ, Hayrettin (2018). Türk-Gürcü Dostluğu, Macahel Gazetesi. <http://www.makahelgazetesi.com/kose-yazisi/84/turk-gurcu-dostlugu.html> (Erişim Tarihi: 08.03.2018).